

לאחר שסיים את ברכת "ברוך שאמר", ושמע את סיום ברכה זו של הש"ץ – עליו לענות אמן²⁹, כיון שהוא כבר נמצא עתה בפסוקי דזמרה ו"אמן זה הוא גם כן שבח וכעין זמרה". אלא שאם הוא סיים את הברכה יחד עם הש"ץ ממש – לא יענה אמן על ברכת הש"ץ, מפני שאמרו חז"ל "העונה אמן אחר ברכתו – הרי זה מגונה".

ענייה בפסוקי דזמרה

כשאוחז באמצע פסוקי דזמרה, ושומע "דברים שבקדושה" – עונה עליהם. כמו כן, עונה על כל ברכות ששומע, מפני "שאמן"³⁰, שבח הוא, וכעין זמרה", והרי זה נכלל בתוך "פסוקי דזמרה".

כמו כן, עונה³¹ את כל נוסח הקדושה (הן ביום חול והן בשבת, הן בתפילת שחרית והן בתפילת מוסף), ואת כל נוסח מודים דרבנן (עד א-ל ההודאות). אכן, יש מקום לומר³² שיכול לענות גם את כל

.....

בדה"ש ס"ק ה. ב. בהמשך לזה בשו"ע כתב רבינו "ויש מי שאומר שאפילו באמצע הברכה שלפניהם – מותר לענות אמן", ואם הבנה זו הובנה לפני כן, מה הוסיף רבינו בשם "יש מי שאומר". ואם כן נמצא, שמשמעות דברי רבינו בפסקי הסידור הוא שעניית אמן, שהביא רבינו בפסקי הסידור, אינה כוללת את "ברוך שאמר" ו"שתבח".

29. שו"ע סימן נא סעיף ג.

30. שו"ע סימן נא סעיף ה.

31. ספר המנהגים עמ' 9, 103.

32. ראה מכתבו של הרבי, בספר המנהגים שם וז"ל המענה "בפסוד"ז יאמרו כל נוסח קדושה ומודים, אבל לא אמן שמתקבל ואילך". ובהבנה פשוטה, ממענה זה נראה שיש לענות את כל ה"אמנים" שבחצי קדיש (ולא רק איש"ר ואמן של דאמירן בעלמא, שהם ב"דברים שבקדושה") למעט "אמן שמתקבל ואילך". וכך גם הביא הרב איידעלמאן בטבלה הנפוצה בסידורים (הוצאת קה"ת), וכן יש כמה מרבני חב"ד הפוסקים כך, וכך גם נטתה דעתו וראה בספר "הפסק בתפילה" של ידידי הרב יואב למברג שליט"א, עמ' 230, שהשווה בין עניית "אמן" שבחצי קדיש לעניית "אמן" שמתקבל ואילך, עיי"ש.

וקשה לי בזה: א. אם חידש הרבי שעונים על (כל ה) מודים ונוסח הקדושה, שאמירה זו היא רק מנהג, כל שכן עניית החצי קדיש שאמירתו והענייה עליו "גדולה מכל הקדושות" (סימן נו ס"א). אכן, עיקר הענייה, הוא עניית איש"ר, אבל גם על עניית שאר "האמנים" יש חשיבות מיוחדת, שעונים אותה על הקדושה הכי נעלית. וממילא, לאידך גיסא, אין להשוות את חצי קדיש הראשון, להמשך הקדיש מ"תתקבל" ואילך שאמירתו וממילא הענייה עליו אינו אלא מנהג. ב. בתוכן הקדיש, ישנו חילוק בין תוכן החצי קדיש הראשון, המבטאת את קדושתו של הקב"ה, לחלק השני בקדיש ש"מתקבל" שענינה בקשות "עלינו ועל כל ישראל", ואין להשוות ביניהם. ג. אכן, בשו"ע ובפסקי הסידור, בדיני עניית הקדיש, התייחס רבינו – לעניית איש"ר ול"אמן" של "דאמירן בעלמא" בלבד, ואין התייחסות כלל לשאר "אמנים" שבחצי קדיש. אבל בסידור שהיא "המשנה האחרונה" הביא אדה"ז את עניית ה"אמנים" הנוספים על החצי קדיש, וממילא אין לגרוע בחשיבותם באמירה שהם מנהג בעלמא. ד. בין ישתבח ל"יוצר אור" בשחרית וכן בין "השכיבנו" לתפילת שמונה עשרה בערבית – עונים את כל ה"אמנים" של החצי קדיש. ואסור אז לענות את ה"אמנים" של "מתקבל" ואילך או שאר עניות שהן מנהג. ואם שווים "אמנים" של החצי קדיש לשאר עניות שהם מנהג (ובכלל זה ה"אמנים" של

ה"אמנים" שב(חצי) קדיש עד "תתקבל צלותהון", ומכל מקום, מן הנכון להימנע מלענות זאת, אלא יענה רק על "אמן יהא שמיה רבה.. יתברך", ו"אמן" של "דאמירן בעלמא", הנכללים בהגדרת "דברים שבקדושה".

בכל מקום שצריך להפסיק כדי לענות - ימתין בתפילתו³³ באיזה סיום ענין, או יזדרז לסיים את העניין שאוחז בו, לפני שיצטרך לענות, אלא שלאחר שענה - יחזור לתחילת הפסוק שאחז בו. והנמנע מלענות³⁴ באמצע פסוק את העניות המיוחדות (אמן על

דיני הפסק בתפילה

.....
 "מתקבל" ואילך), היאך ומדוע התירו לענות עליהם? ה. אם כוונת הרבי שמותר לענות רק איש"ר ואמן של "דאמירן בעלמא", מה חידש הרבי בהוראה זו בדיני פסוקי דזמרה? ואכן, פסקו כך (שיש לענות בפסוד"ז את כל ה"אמנים" שבחצי קדיש), הבא"ח (ויג ט, י) ובכה"ח (סימן נא, אות יא, כב. ובסימן סו אות כג) ע"פ דברי האריז"ל. וכן ראה בשו"ת יביע אומר אר"ח ח"א סימן ה ס"ק יב.

ומכל מקום, הצעתי שאלה זו לבד"צ דשכונת קראון הייטס, וכתבו לי (ראה בהסכמה על הספר) ש"קשה לדייק באותיות הרב במכ' הנ"ל מצ"ע, ללא הקדמת שקו"ט והכרעה ע"פ ד' הפוסקים בגדר אמנים הנ"ל. ובפרט לחדש בהלכה למעשה, בדבר שמכללא איתמר ולא בפירוש, ומה גם שבמכ' הנ"ל גופא מקום לדייק להיפך.. ובכגון דא שב ואל תעשה - עדיף". כמו כן, שאלתי את הרה"ג הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי מד"א דנחלת הר חב"ד, את דעתו בעניין, ונטתה דעתו גם כן להימנע מלענות על ה"אמנים" שבחצי קדיש, מלבד "אמן יהא שמיה רבא.. ו"אמן" של דאמירן בעלמא". ובטלה דעתי לדעתם. וראה עוד בספר "הפסק בתפילה" שם את ההרחבה בפוסקים ובסברות לאסור עניית אמנים שבחצי קדיש.

33. ראה שו"ע סימן סו סעיף ב ובפסקי הסידור בהלכות ק"ש ד"ה ומכל מקום וד"ה ועל ברכות התורה.

34. ראה בספר "הפסק בתפילה" עמ' 72 ובעמ' 249 שכתב שכשאוחז באמצע פסוק בפסוקי דזמרה - לא יענה "אמן" או מודים וכו'. ודייק זאת מלשון רבינו בפיסקי הסידור שכתב רבינו זולה"ק "אבל אחר שאר ברכות אין עונין אמן בקריאת שמע וברכותיה, אפילו בין הפרקים, חוץ מאמן שעונין אחר ברכת הא-ל הקדוש ואמן שאחר שומע תפילה, שיש להם דין דבר שבקדושה, ועונין אותו אפילו באמצע פסוק. אבל בפסוקי דזמרה מברוך שאמר ועד ישתבח - מותר לענות אפילו באמצע פרק". ודייק מזה שכתב רבינו להתיר עניית אמן בפסוקי דזמרה "באמצע פרק", ולא כתב "באמצע פסוק" (כמו שכתב שורה לפני כן), משמע שאסור לענות באמצע פסוק.

אכן, הרי זה דיוק נפלא, ויש מקום לדבריו. אך קשה לי בהבנה זו, א. הרי לשון רבינו "מותר לענות אמן אפילו באמצע פרק" הוא בהשוואה ללשון המובא בשו"ע (סימן נא סעיף ה), שכותב שם "מותר לענות אמן.. אפילו באמצע מזמור". ושם מתחיל את הסעיף אודות דין שאלת שלום והשבת שלום בפסוקי דזמרה, וממשיך "...אבל באמצע פסוק דינו כאמצע פסוק של קריאת שמע. וכל זה לענין שאילת שלום. אבל לענין להפסיק לעניית אמן - אין פסוקי דזמרה וברכותיה דומין לקריאת שמע וברכותיה, ומותר לענות אמן על כל הברכות מברוך שאמר עד ישתבח אפילו באמצע מזמור". ולכאורה, אם אסור לענות אמן "באמצע פסוק" - היה לו לרבינו לכתוב איסור זה, בסוף הסעיף (גם) לאחר דין של היתר עניית "אמן" בפסוקי דזמרה, ולא (בחלק הראשון של הסעיף) אודות איסור שאלת שלום והשבת שלום, בלבד. ב. אם אסר רבינו לענות "אמן" "באמצע פסוק", מהו הרבותא במילה "אפילו (באמצע פרק)" שכתב רבינו, והרי שורה לפני כן לגבי עניית דברים שבקדושה בק"ש התיר "אפילו באמצע פסוק".